

Kunnskapsdepartementet

Deres ref: 22/5025-

Vår ref: hkv

Dato: 14.09.2023

Innspill til forskningsmeldingen – Forskningsrådets rolle og funksjon

Vi viser til departementets brev datert 12. juni og takker for anledning til å spille inn til den nye forskningsmeldingen.

Akademikerne representerer gjennom sine 13 medlemsforeninger om lag 250 000 medlemmer med mastergrad, PhD eller tilsvarende, både i privat og offentlig sektor. Våre medlemmer er blant annet forskere, bestillere av FOU og brukere av forskning og ny kunnskap.

Norge står i en grønn og digital omstilling som endrer samfunnet - måtene vi samhandler på, jobber, produserer og forbruker. Forskning, utvikling og innovasjon og anvendelse av teknologi må bidra til at Norge lykkes med omstillingen og når klimamålene. Omstillingen krever et effektivt virkemiddelapparat som er enkelt å manøvrere i og som spiller på lag med brukernes behov. Det er viktig at det pågående arbeidet med «Virkemiddelapparatet 2.0» følges opp.

Akademikerne mener overordnet at Forskningsrådet (NFR) bidrar til å frembringe ny kunnskap, forskning og innovasjon som er viktig for nyskaping og omstilling. Vi ønsker ett nasjonalt forskningsråd blant annet for å sikre sammenhengen mellom grunnforskning og anvendt forskning.

Det må være en armlengdes avstand mellom politikken og forskningen. Dette har stor verdi for samfunn og næringsliv. Vi trenger et sterkt og faglig uavhengig forskningsråd som har handlingsrom og økonomi til å stimulere til omstilling. Akademikerne er derfor glad regjeringen har lagt vekk planene om å innføre en ny økonomi- og virksomhetsinstruks for Forskningsrådet.

NFR må ivareta både grunnleggende og anvendt forskning. Grunnforskning stimulerer til anvendt forskning og omvendt, og mange prosjekter har elementer av begge. Det er viktig at Forskningsrådet ivaretar helheten og langsiktigheten i forskningen og ivaretar behovet for både grunnforskning og næringsrettet forskning på en balansert måte.

Regjeringens nye melding skal vurdere hva som er et optimalt forhold mellom de tre forskningsutførende sektorene.¹ Prinsippet for arbeidet er at politikktutvikling for én av de sektorene ses i sammenheng med politikken for de øvrige. Det er et godt prinsipp. Samtidig har regjeringen satt i gang en gjennomgang av NFR som skal ferdigstilles lenge før den helhetlige politikken som legges frem i meldingen, er på plass. Evt endringer i Forskningsrådets vedtekter/mandat bør ses i sammenheng med politikken for de forskningsutførende sektorene (jfr. prinsippene over) og avventes til den helhetlige politikken er klar.

Under følger Akademikernes utdypende innspill, departementets spørsmål i kursiv.

Forskningsrådets merverdi og viktige funksjoner

Departementet ber om tilbakemelding på hva som er Forskningsrådets viktigste merverdi i det norske forskningssystemet, og hva som er viktige funksjoner å bevare.

NFR har viktig ekspertise og erfaring som det er viktig å bygge videre på i omstillingen av Norge. Forskningsrådet

- bidrar til forskningskvalitet og -relevans. Norge trenger flere forskningsmiljøer i verdensklasse. Dette forutsetter kvalitet i bredden. NFR spiller viktige roller ved å stimulere kvalitet i breddeforskningen og, gjennom SFF, utvikling av fremragende forskningsmiljøer.
- fremmer verdiskaping gjennom økt FOU i næringslivet. NFR bringer gjennom sine ordninger ulike miljøer sammen til FOU-innsats som gir viktige innovasjoner og kunnskap som styrker konkurransekraft, reduserer risiko for næringslivet og utløser private midler til FOU.
- legger til rette for internasjonalt FOU-samarbeid. Deltagelse i EUs konkurransearenaer (Horisont Europa) er viktig for at norske forskningsmiljø, bedrifter og offentlig sektor kan samarbeide med de beste i Europa og delta i kunnskapsutvikling og kunnskapsdeling. En sentral oppgave for NFR er å legge til rette for at norske aktører deltar, og dette har gitt en høy returandel.²
- forskningspolitisk rådgivning og koordinering. NFR har en viktig rolle som rådgiver for myndighetene som grunnlag for utforming av forskningspolitikken. Gjennom sine ordninger, evalueringsansvar og samarbeid med det øvrige virkemiddelapparatet er de godt rigget for å ha et slikt ansvar.

¹

<https://www.regjeringen.no/contentassets/9531df97616e4d8eabd7a820ba5380a9/no/pdfs/stm202220230005000dddpdfs.pdf>

² <https://www.forskningsradet.no/siteassets/publikasjoner/2023/arsrapport-for-forskningsradet-2022.pdf>

Forbedringsbehov

Nevn gjerne tre forbedringspunkter og bevaringspunkter og begrunn kort hvorfor. (Red: for andre bevaringspunkter se over).

Akademikerne er opptatt av at vi har et Forskningsråd som har handlingsrom og gjennomføringskraft. Akademikerne mener derfor at

- NFRs uavhengighet må bevares. Akademikerne er opptatt av at den faglige autonomien bevares for å sikre forskningens uavhengighet. NFR må ikke instrueres av departementet i faglige spørsmål. Styret i NFR må ha en uavhengig stilling når det gir forskningspolitiske råd til departementene og regjeringen.³
- NFRs økonomi og flerårige økonomiske forpliktelser må ivaretas for å sikre tilliten til virkemiddelapparatet. Det er derfor viktig at ny budsjettmodell legges frem senest i forbindelse med statsbudsjettet som varslet.
- den forskningspolitiske koordineringen bør forbedres. Satsingsområdene i forskningspolitikken må følges opp med finansiering og det må legges godt til rette for tverrsektoriell forskning. Dette krever forskningspolitisk koordinering mellom departementene. NFR mottar midler fra 15 departementer over 34 ulike kapitler og 46 poster i statsbudsjettet. Akademikerne er opptatt av at styringen av Forskningsrådet bør bli mer helhetlig og strategisk og at temaet bør behandles i stortingsmeldingen.
- eierskap til politikken må adresseres. Sektordepartementene må ha, og utøve et aktivt forskningspolitisk engasjement. NFR er en viktig dialogpartner og kunnskapsleverandør for departementene, spesielt de mindre med små forskningspolitiske fagmiljø. NFR har i år vært gjennom en nedbemanning. Akademikerne er bekymret for at mindre kapasitet vil svekke dialogen mot og mellom departementene og dermed den forskningspolitiske koordineringen og eierskapet til forskningspolitikken i regjeringen. Meldingen bør derfor adressere også eierskapet til forskningspolitikken og hvordan dette kan styrkes.

Omstilling og samspill

Departementet stiller spørsmålet om hvordan NFR best kan bidra til et forskningssystem som gir grunnlag for økt fart i omstillingsarbeidet i Norge, både i næringslivet og i samfunnet for øvrig? Det spør også hvordan NFR best kan påvirke samvirket mellom aktørene i forskningssystemet og resten av samfunnet slik at forskningen bidrar til å møte tverrsektorielle utfordringer? Er det behov for å styrke samspillet?

Akademikerne er opptatt av at næringslivet investerer mer i FOU for å sikre nødvendig omstilling og nyskaping.

³ Akademikernes hørings svar sak 23/86 - Forslag til endring av forskrift om vedtekter for Norges forskningsråd

- NFRs konkurransearenaer for næringslivet må styrkes. NFRs konkurransearenaer IPN og Grønn plattform har stor tilsøking med høy kvalitet på søknadene, men relativt lav innvilgelse. Det er et uutnyttet potensial for å styrke konkurranseevne, grønn innovasjon og omstilling i norske virksomheter som bør utnyttes gjennom å styrke NFRs ordninger.

Ifølge NFRs årsmelding er det et stort potensial for å øke FoU-innsatsen i næringslivet, også på nye og fremvoksende områder. Akademikerne mener at konkurransearenaene må tilføres friske midler for å styrke FOU-innsatsen i næringslivet.

- Senk terskelen for å bruke NFRs ordninger. NFRs portefølje er en del av det samlede virkemiddelapparatet for næringslivet. Tiltak som «én vei inn», designtenkning som rød tråd og samordning av virkemidler mv. vil kunne bidra til et mer brukervennlig virkemiddelapparat. Dersom terskelen for å nyttiggjøre seg ordninger for næringslivet vil flere virksomheter kunne ta del i FOU-aktiviteter. Det er viktig at NFR tar full del i dette arbeidet videre og bidrar til et helhetlig og brukervennlig virkemiddelapparat.
- Styrk forskerkompetansen i næringslivet. Akademikerne er opptatt av å skape økt mobilitet mellom akademia og næringslivet. Bedre mobilitet kan gi næringslivet bedre tilgang til nødvendig høy kompetanse, lette samspillet mellom sektorene og gjøre næringslivet mer kunnskapsintensivt og produktivt. Akademikerne mener departementet i forbindelse med meldingsarbeidet bør utrede nærmere på hvilken måte ph.d.-kompetansen påvirker næringslivets omstilling, FOU-innsats og verdiskaping og kontakt mot akademia.
- Trenger økt kunnskap om samspill mellom næringslivet og UH-/instituttsektorene. En fersk rapport⁴ fra Oslo Economics og NIFU viser at UH-sektorens inntekter fra næringslivet har gått ned siden 2010, noe som tyder på at samspillet med næringslivet har gått ned. Rapporten slår også fast at andelen næringslivsfinansiering i instituttsektoren har gått ned fra 25 prosent i 2001 til 17 prosent i 2021. Rapporten fremmer noen hypoteser for hvorfor det er slik. Akademikerne mener meldingen må utforske dette nærmere for å gi økt kunnskap om samspillet mellom sektorene og forholdet mellom langsiktig forskning i næringslivet og mer kortsiktig utviklingsarbeid og digitalisering og hvordan NFR kan legge til rette for en ønsket utvikling.
- Ivareta dialogrollen mot samfunn og næringsliv. Omstillingene Norge står i krever tverrsektoriell innsats, samhandling og erfaringsutveksling. Vi frykter at nedbemanning

⁴ Oslo Economics og NIFU (2023), *Privat finansiering av forskning, utvikling og forskningsbasert innovasjon i Norge*. <https://www.forskningsradet.no/siteassets/publikasjoner/2023/privat-finansiering-av-forskning-utvikling-og-forskningsdrevet-innovasjon-i-norge.-endelig.pdf>

av NFR svekker samspeilet med næringsliv og samfunn i en tid der vi trenger at ulike miljøer møtes for å løse tverrgående utfordringer.

Virkningene av forskningsrådsfinansiering

Hvordan virker forskningsrådsfinansiering inn på de forskningsutførende sektorenes ledelse og styring av forskningsvirksomhet (som f.eks. karriereveier, forskerutdanning, egne strategiske forskningssatsinger og infrastruktur)? Er det behov for endringer?

Universitetene og høyskolene må ha en solid basisfinansiering som gir stabile rammevilkår og langsiktighet. *Ekspertutvalg om finansiering av universiteter og høyskoler* mente at en reduksjon av NFRs budsjett vil ha negative konsekvenser både for regjeringens evne til forskningspolitisk styring og for utviklingen av høy kvalitet i forskningen. Akademikerne støttet utvalget i disse vurderingene.⁵

For universiteter og høyskoler er det imidlertid en utfordring at mye tid som skulle vært brukt på forskning og undervisning går med til å jobbe med søknader og prosjektorganisering for å sikre ekstern finansiering gjennom NFR. NFR mottar mange støtteverdige søknader. Lav innvilgelsesprosent betyr at mange gode prosjekter ikke blir realisert, og mange arbeidstimer gir ikke avkastning. Dette må meldingen adressere.

Departementet gir i *Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning* uttrykk for at det er «en risiko for at for eksempel universitetene baserer seg på NFR og ikke i tilstrekkelig grad utvikler egen strategisk kapasitet på de ulike nivåene i organisasjonen til å sikre gode og tydelige forskningsprofiler, herunder helhetlige rekrutterings- og karriereplaner og løpende kvalitetsvurdering av prosjektideer.»⁶

Akademikerne mener at det ikke er åpenbart at NFRs suksess går på bekostning av institusjonenes mulighet til å lykkes med å utvikle tydelige forskningsprofiler, og at dette må legges til grunn for meldingsarbeidet. NFR bidrar med sine ordninger til å ivareta grunnleggende forskning, utvikling av fag og disipliner og flerfaglighet i forskningen. Dette fritar ikke institusjonene for eget utviklingsansvar. Vi mener man må se på hvordan man kan bygge videre på og dra nytte av suksessen og kompetansen til NFR og *samtidig* utvikle strategisk kapasitet i forskningsinstitusjonene.

Utviklingsavtaler, enkle styringslinjer og et oversiktlig og transparent finansieringssystem som sikrer institusjonenes autonomi og mulighet for faglig egenart, er viktig for å utvikle institusjonenes styrker og oppmuntre til rendyrking av ulike profiler. Se også innspillet vi har

⁵ <https://akademikerne.no/horingssvar/akademikernes-innspill-til-horing-av-rapport-fra-ekspertutvalg-om-finansiering-av-universiteter-og-hoyskoler>

⁶ *Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning* (2022), s 75
<https://www.regjeringen.no/contentassets/9531df97616e4d8eabd7a820ba5380a9/no/pdfs/stm202220230005000dddpdfs.pdf>

gitt i forbindelse med høringen av rapporten fra ekspertutvalg om finansiering av universiteter og høyskoler.

Fremme områder Norge har fortrinn

Hvordan kan Forskningsrådet mest effektivt bidra til å løfte forskningsområder hvor Norge har særlige fortrinn?

Akademikerne mener Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning bør være retningsgivende for utvikling av NFRs porteføljer og innsatsområder, og følges opp gjennom finansiering over statsbudsjettet.

Nasjonal og internasjonal finansiering

På hvilke områder bør vi ha nasjonale satsninger og når kan vi lene oss mer på EU? Hvordan bør konkurranseutsatt nasjonal og internasjonal finansiering utfylle hverandre?

Akademikerne mener det er viktig at nasjonal og internasjonal finansiering samspiller. Samtidig må ikke EU-finansiering være til hinder for nasjonal forskningsfinansiering på tematiske satsingsområder. Et eksempel er forskning på karbonfangst og -lagring der flere kilder til finansiering er viktig for å sikre finansiering og redusere risiko.

I tillegg bør det være nasjonale satsinger på områder der Norge har særlige fortrinn for eksempel basert på geografi, ressurser og tilgang til unike forskningsmiljøer. Slike prioriteringer bør gjenspeiles i Langtidsplanen.

Forskerinitiert vs politisk initiert forskning

Hvordan bør Forskningsrådet ivareta vilkår og muligheter for forskerinitiert forskning og mer politisk initiert forskning?

Grunnforskning – forskerinitierte eller nysgjerrighetsdrevne prosjekter – er viktige fordi de gir ny innsikt og utvikling av fag. Vi ser også at det gjennom grunnforskning skjer store gjennombrudd. Samtidig krever omstillingene Norge står overfor målretting av forskningsinnsatsen for å løse konkrete problemer.

NFR skal gi myndighetene forskningspolitiske råd. Det er viktig at NFRs kompetanse blir brukt av departementene før forskningspolitiske prioriteringer fattes i regjering for å sikre gode beslutninger. Vi viser forøvrig til punktene om koordinering og eierskap over.

Med vennlig hilsen,
Akademikerne

Lise Lyngsnes Randeberg
Leder